

PSIXOLOGIYA SOHASIDA ILMIY TEKSHIRISHNI OLIB BORISH O'ZIGA XOSLIGI

Xudoyberdiyev Alisher Ismoil o'g'li
Mirzayev Farrux Abdufattaxovich

Sariosiyo Abu Ali ibn Sino nomidagi Jamoat salomatligi texnikum

Annotatsiya: *ushbu maqolada Psixologiyaning boshqa fanlar bilan aloqasi asosida yuzaga kelgan fanlar sifatida psixofiziologiya, neyropsixologiya, matematik psixologiya va boshqalarni keltirish mumkin. Psixologiyaning amaliyotning turli sohalari bilan murakkab aloqalarining rivojlanishini tashkiliy, muhandislik psixologiyasi, sport psixologiyasi, pedagogik psixologiya va shu kabilarda kuzatish mumkin.*

Kalit so'zlar: *zamon psixologiyasi, neyropsixologiya, muhandislik, ong, rivojlanishi, fundamental psixologiya, amaliy psixologiya, ruh, ong fenomeni, ongsiz.*

KIRISH.

Psixologiya (qad.yunon ψυχή — «ruh, qalb, ong, xarakter» va λόγος — «ta'limot») — odam va odamlardan iborat guruhlarining psixikasi va psixik faoliyatining funktsiyasi, rivojlanishi va yuzaga kelishi qonuniyatlarini o'rganadigan fan. Psixologiya tushunchasi murakkab bo'lib, u o'zida gumanitar va tabiiy fanlar yondashuvlarini birlashtiradi.

Hozirgi zamon psixologiyasi yaxlit fanning o'zidan emas, balki mustaqil fan bo'lishga da'vogarlik qiluvchi ilmiy fanlar majmuasidan iborat.

Bu majmuadan psixologiyaning ta'lim bilan bog'liq bo'lgan asosiy va amaliy, umumiy va maxsus sohalari o'rin olgan. Psixologiya fanining asosiy sohalari odamlarning aniq bir faoliyat bilan shug'ullanishidan qat'iy nazar, odamlarning hulq-atvor psixologiyasini bilish va tushuntirib berishda umumiy ahamiyatga ega. Fanning bu sohalari odam hulq-atvori va psixologiyasi bilan qiziquvchilarga birday zarur bo'lgan bilimlarni berishlari kerak. Ba'zida umumiy xususiyatlaridan kelib chiqqan holda, ular «umumiy psixologiya» atamasi bilan umumlashtiriladi. Umumiy psixologiya sohasidagi tadqiqotlar natijalari psixologiya fanining barcha soha va bo'limlarining rivojlanishi uchun asos bo'lib hisoblanadi.

Shu bilan birga, ma'lum maxsus yoki nazariy faoliyatning u yoki bu turi bilan mashg'ul odamlar hulq-atvori va psixologiyasini tadqiq etuvchi fanning maxsus yoki amaliy sohalari ham ajratiladi

ASOSIY QISM.

Psixologiya fanida ilmiy tadqiqotlarning integratsiyalashuvi va differentsiyalash jarayonlari ro'y beradi. Xususan, psixologiyaning jadal rivojlanishi uning differentsiyasiga – psixologiya fanlari qator sohalarining, shu jumladan, psixologiyani boshqa fanlar bilan bog'lovchi fanlararo sohalarning yuzaga

kelishiga olib keldi. XIX asrning ikkinchi yarmidan boshlab, psixik jarayonlarning asosi bo'lgan fiziologiya mexanizmlarini o'rganuvchi psixofiziologiya shakllandi. XVIII-XIX asrlarda boshlangan hayvonlar psixik faolligini o'rganish bo'yicha tadqiqotlar ekologiya, otologiya va boshqa fanlar bilan uzviy bog'langan zoopsixologiyani yuzaga keltirdi. Psixologiyaning alohida sohasi bo'lib psixogigiena, psixoterapiya va tibbiyot deontologiyasi masalalarini, patopsixologiya (qabul qilish, xotira, tafakkur va boshqalar kabi psixik jarayonlarning izdan chiqish qonuniyatlarini tadqiq etuvchi), neyropsixologiya (psixik jarayonlarning bosh miya ma'lum tuzilmalari bilan aloqasini o'rganuvchi) va psixokorreksiyaning o'rganuvchi tibbiyot psixologiyasi hisoblanadi.[1]

Bir-biri bilan o'zaro uzviy bog'langan bolalar psixologiyasi (bola psixik rivojlanishining qonuniyatlarini o'rganadi) va pedagogik psixologiya (maqsadga yo'naltirilgan pedagogik jarayon sharoitida psixikani tadqiq etib, ta'lim va tarbiyaning psixologik asoslarini ishlab chiqadi), yosh psixologiyasi (o'rganish predmeti – psixikaning yosh xususiyatlari), mehnat psixologiyasi (issleduet mehnat jarayonida psixik faoliyat va shaxsni tadqiq etib, kasb tanlash, mehnat jamoalarini tashkil etish va boshqalar bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqadi), boshqaruvning avtomatlashtirilgan tizimlarini loyihalash va ularni takomillashtirishda muhim ahamiyatga ega bo'lgan muhandislik psixologiyasi («inson – qurilma» tizimida inson faoliyatini o'rganuvchi mehnat psixologiyasining bo'limi); koinot psixologiyasi (koinotga parvoz sharoitida psixik faoliyatning xususiyatlarini o'rganadi), ijtimoiy psixologiya (jamoada inson faoliyati va shaxslararo munosabatlarning shakllanish qonuniyatlarini tadqiq etadi), qiyosiy psixologiya (o'rganish predmeti – odam va hayvon psixikasi kelib chiqishi va rivojlanishidagi umumiylik va tafovutlar) kabi mustaqil bo'limlarga shakllandilar.1[4]

Psixologiyaning ko'plab sohalari quyidagi mezonlar bo'yicha ajratiladi:

- aniq faoliyat (mehnat psixologiyasi, tibbiyot, pedagogik psixologiya, san'at, sport psixologiyasi va shu kabilar);
- rivojlanish (hayvonlar psixologiyasi, qiyosiy psixologiya, rivojlanish psixologiyasi, bolalar psixologiyasi va shu kabilar);
- ijtimoiy umumiylik (ijtimoiy psixologiya, shaxs psixologiyasi, guruh, sinf psixologiyasi, etnopsixologiya va h.k.).

Sohalar bo'yicha faoliyat maqsadiga ko'ra tafovut muhim ahamiyat kasb etadi (yangi bilimlarga ega bo'lish va ularni qo'llash): asosiy va amaliy fanlar; tadqiq etish predmetiga ko'ra – rivojlanish psixologiyasi, ijod, shaxs psixologiyasi va h.k.

Psixologiya fani quyidagi bo'limlarni o'z ichiga oladi:

Fundamental psixologiya — ruhiy faoliyatning qonunlari, dalillar va mexanizmlarni aniqlaydi;

Amaliy psixologiya — fundamental psixologiya ma'lumotlariga tayanib o'rganadi;

Amaliyotli psixologiya — psixologik bilimlarni amaliyotda qo'llash bilan shug'ullanadi.

XULOSA

Psixologiya fanining predmeti tarix davomida va turli xil psixologiya yo'nalishlari nuqtai nazaridan turlicha tushuniladi. Zamonaviy psixologiya uchun psixologiya predmetini izlash hali ham dolzarbligicha qolmoqda.

Ruh (XVIII asrning boshiga qadar barcha tadqiqotchilar);

Ong fenomeni (ingliz empirik assotsianists psixologiyasi — D. Xartli, Djon Styuart Mill, Aleksandr Ben, Gerbert Spencer);

Sub'yektning bevosita tajribasi (strukturizm — Wilgelm Wundt);

Moslashuvchanlik (funksionalizm — Uilyam Jeyms);

Ruhiy faoliyatning kelib chiqishi (psixofiziologiya — Ivan Mixaylovich Sechhenov);

Xulq (bixeviorizm — Jon Uotson);

Ongsiz ravishda (chuqur psixologiya: psixoanaliz — Zigmund Freyd, individual psixologiya — Alfred Adler, analitik psixologiya — Karl Gustav Yung);

Obrazlarni qayta ishlash jarayoni va ushbu jarayonlarning natijalari (geshtalt-psixologiya — Maks Vertgeymer);

Inson mavjudligi muammolari (gumansitik, jumladan, ekzistentsial psixologiya — Abraxam Maslou, Karl Rodjers, Viktor Frankl, Rollo Mey, ontopsixologiya — Antonio Menegetti va pozitiv psixologiya — Martin Seligman);

«Miya» axborot tizimi tomonidan axborotni qayta ishlash jarayonlari, insonning o'rganish qobiliyatlari (kognitiv psixologiya — Jorj Miller, Gerbert Saymon, Allen Nyuell, Noam Xomski, Devid Grin, Jon Swits va boshqalar);

V. A. Mazilovning fikricha, insonning ichki dunyosini ilmiy psixologiya predmeti deb hisoblash maqsadga muvofiq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. <https://fayllar.org/zamonaviy-psixologiya-tarmoqlarining-rivojlanishi.html>
2. Hoshimov K., Nishonova S., Inomova M., Hasanov R. Pedagogika tarixi. O'quv qo'll. – T.: O'qituvchi 1996.
3. Hoshimov K., C.Ochil. O'zbek pedagogikasi antologiyasi. O'quv qo'll. I-jild. –T.: O'qituvchi, 2010.
4. . Ibragimov X.I., Abdullayeva Sh.A. Pedagogika nazariyasi. Darslik. - T.: —Fan va texnologiyalarl nashriyoti, 2008.
5. Xasanboyev J., To,,raqulov X., Xaydarov M., Xasanboyeva O. Pedagogika fanidan izoxli lug'at. – T., 2008.
6. Egamberdiyeva N.M. —Ijtimoiy pedagogikal – T.: A.Navoiy nomidagi O'zbekiston Milliy kutubxonasi nashriyoti, A.Navoiy, 2009.